

Рис. 5. Характерні риси відмінностей між поняттями «інноваційний менеджмент» і «менеджменту інновацій»

Менеджмент інноваційного розвитку підприємства це поняття, яке характеризує процес інноваційної діяльності на підприємстві і пов'язане з управлінням інтелектуальним капіталом підприємства.

Менеджмент інноваційного розвитку відображає в собі категорію «розвиток

підприємства» як діалектичний процес, а в категорії «інноваційний розвиток підприємства» - безпосередньо інноваційність такого розвитку. У свою чергу категорія «управління інноваційним розвитком підприємства» представляє собою діалектичний процес пізнання і удосконалення сутності понять: «управління», «розвиток підприємства» та «інноваційний розвиток» як окремих категорій, так і у їх діалектичній єдності. І це є головним.

Висновки. Отже, розглянуті наукові положення і рекомендації дозволяють по іншому і більш глибоко за своєю сутністю підходити до таких процесів на підприємстві як: інноваційний менеджмент і менеджмент інновацій та менеджмент інноваційного розвитку підприємства.

Список літератури

1. Сазерленд Джонатан, Кенуелл Дайан. Ведение бизнеса. Ключевые понятия / Пер. с англ.; Под ред. С.А. Засухиной. - Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2005. - 432 с.
2. Фелпс Боб. Умные бизнес-показатели: Система измерений эффективности как важный элемент менеджмента / Пер. с англ. - Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2004. - 312 с.
3. Краснокутська П. В. Інноваційний менеджмент: Навч. посіб. - К.: КНЕУ, 2003. - 502 с.

Рукопис подано до редакції 23.02.13

УДК 622.7.002.5: 658.5

К.Г. РЯБИКИНА, аспірантка, ДВНЗ «Криворізький національний університет»

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИХ КОМБІНАТІВ КРИВБАСУ

Проаналізовано основні показники, що характеризують результативність виробничо-господарської діяльності гірничо-збагачувальних комбінатів протягом 2008-2012 років. Визначено високу ступінь залежності функціонування підприємств від ринкових факторів. Акцентовано увагу на необхідності підвищення рівня інноваційності виробництва для підвищення результативності діяльності у довгостроковому періоді.

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Зменшення обсягів виробництва залізорудної продукції (ЗРП) вітчизняними гірничо-збагачувальними комбінатами (ГЗК) у натуральному вимірі протягом останніх років, зниження її якісних показників, втрата традиційних ринків збуту, зменшення валютних надходжень до бюджету держави, зниження рівня конкурентоспроможності підприємств унаслідок ускладнення гірничо-геологічних умов видобутку залізних руд зумовлюють виключну увагу до дослідження результативності діяльності ГЗК з урахуванням тенденцій розвитку ринку ЗРП.

Аналіз досліджень і публікацій. Фундаментальним аспектам результативності присвячені праці багатьох видатних вчених, але особливо слід виділити роботи Д. Деса, П. Друкера, Г. Кокінза, К. Куросави, Дж. К. Лафта, М. Маєра, П. Нівена, О. Нільс-Горана, О. Олексюка, Т. Пітерса, Д. Скотт Сінка, С. Ейлора. Систематизація наукових підходів дозволяє визначити економічну сутність цієї категорії як комплексний результат функціонування системи, а також накопичений потенціал подальшого розвитку, що свідчить про її багатокритеріальний характер.

Постановка завдання. Специфіка діяльності підприємств різних галузей народного господарства вимагає диференційованого підходу до ідентифікації ключових критеріїв результативності їхньої діяльності. Вагомий внесок у дослідження результативності діяльності ГЗК внесли Л.М. Варава, В.В. Буханець, В.Я. Нусінов, А.М. Турило та ін. Передумовами вдосконалення теоретичного базису та прикладних аспектів досліджуваної проблематики є постійний моніто-

ринг показників виробничо-господарської діяльності підприємств та формування на цій підставі комплексної системи інформаційно-аналітичного забезпечення. З огляду на вищезазначене, метою статті є ретроспективний аналіз та діагностика поточного рівня результативності ГЗК для визначення пріоритетних напрямів їх розвитку.

Викладення матеріалу та результати. Згідно з традиційним підходом, основи якого закладені Д. Скотт Сінком [1], до критеріїв результативності на сьогоднішній день відносять наступні: дієвість (effectiveness) - ступінь досягнення системою поставлених перед нею цілей; економічність (efficiency) - здатність раціонально використовувати обмежені ресурси в часі; якість (quality) - ступінь відповідності системи вимогам, специфікаціям, включаючи критерій своєчасності; прибутковість (profitability) - рівень прибутковості господарської діяльності підприємства; продуктивність (productivity) - співвідношення кількості продукції системи і кількості витрат на випуск відповідної продукції; якість трудового життя (quality of work life) - психологічна реакція працівників на умови праці в організації; інноваційність (innovation) - рівень використання підприємством новітніх досягнень науки. А. Тищенко, Н. Кизим, Я. Догадайло [2] до цього переліку додали критерій становища підприємства на ринку, який характеризує здатність займати необхідне місце серед конкурентів.

Варто відзначити, що експортоорієнтований характер діяльності гірничо-збагачувальних комбінатів зумовлює виключну увагу до оцінювання кон'юнктури ринку залізорудної продукції як передумови нарощування результативності їхньої діяльності та до діагностики сучасного положення підприємств на ринку як критерію результативності. Незважаючи на високі рейтингові позиції України по запасах залізних руд, вона займає лише шосте місце за обсягами видобутку, виробляючи близько 3% світового обсягу ЗРП. Загальновідомо, що на кон'юнктуру ринку ЗРП впливають обсяги виробництва чавуну та сталі. Світове виробництво ЗРП протягом останніх років має висхідну тенденцію, що свідчить не лише про відновлення попиту та пропозиції після кризових явищ 2008-2009 рр., але й про загальний розвиток ринку.

Дефіцит ЗРП на фоні підвищення металургійного попиту сприяв зростанню цінових параметрів продукції, що знайшло відображення в стрімкому нарощуванні обсягів реалізації в грошовому вимірі вітчизняними ГЗК (рис. 1).

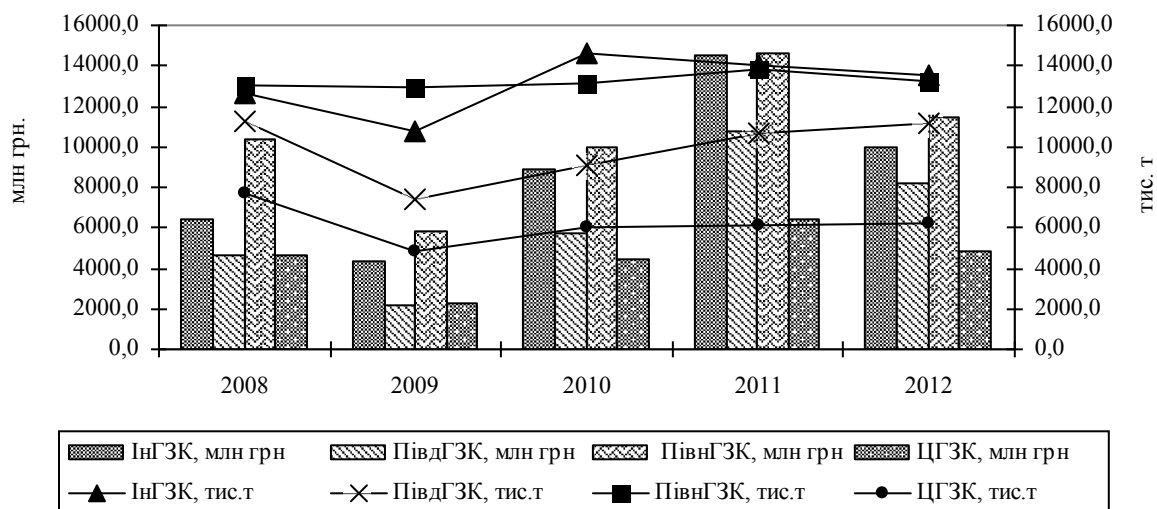

Рис. 1. Динаміка обсягів реалізації продукції ГЗК Кривбасу у 2008-2012 рр.

Протягом 2010-2011 рр. темпи приросту обсягів реалізації ЗРП досягли максимальних значень за досліджуваний період. Натомість, у 2012 р. темп приросту на всіх комбінатах мав від'ємне значення при збереженні позитивної тенденції зростання попиту. Зазначене пов'язане з реакцією провідних виробників ЗРП на вплив факторів ринкового середовища. Так, у 2010-2011 рр. провідні компанії світу (Rio Tinto, BHP Billiton Ltd, Vale, Kumba, Fortescue Metals Group Ltd, Gindalbie Metals, Brockman Resources, Aquila Resources) започаткували реалізацію інвестиційних проектів, спрямованих на нарощування виробничих потужностей. У 2011 р. компанії «Великої трійки» (Rio Tinto, BHP Billiton, Vale) інвестували у розширення гірничодобувних потужностей більше 10 млрд. дол. США. Усунення дефіциту на ринку ЗРП у 2012 р.

не лише уповільнило темпи зростання її цінових параметрів, а й сприяло їх зменшенню. Відтак, за останні три роки прослідковуються дві протилежні тенденції:

зростання обсягів реалізації у грошовому вимірі на фоні зменшення обсягів реалізації у натуральному вимірі протягом 2010-2011 рр.;

нارощування обсягів реалізації у натуральному вимірі при зменшенні обсягів реалізації у грошовому вимірі (ПАТ «Інгулецький ГЗК» - на 31 %; ВАТ «Південний ГЗК» - на 23 %; ПАТ «Північний ГЗК» - на 22 %; ПАТ «Центральний ГЗК» - 24 %) протягом 2012 р. порівняно з попереднім роком.

У цілому, за досліджуваний період (2008-2012 рр.) сумарне зменшення обсягів реалізації ЗРП у натуральному вимірі склало 17,6 %. Це вимагає обґрунтування пріоритетних заходів збереження ринкової частки вітчизняних виробників ЗРП, що має тенденцію до скорочення з 5,3% у 2002 р. до 3 % у 2012 р. За результатами досліджень Н.І. Рябікіної та О.Г. Рябікіної [3] встановлено, що подальше нарощування обсягів виробництва вітчизняними ГЗК стримується техніко-технологічним рівнем виробництва. Функціонування вітчизняних комбінатів в умовах зростання індустріального попиту на ЗРП відбувається на фоні використання традиційних технологій видобутку та збагачення залізних руд; невисокої частки технічних елементів у структурі основних засобів підприємств, низького рівня коефіцієнта їх придатності; нераціональної структури капітальних інвестицій, у складі яких переважають вкладення у будівництво об'єктів на фоні критично низької частки витрат на оновлення технологічних елементів та удосконалення технологічного рівня виробництва. Для вітчизняних комбінатів характерний високий середній термін експлуатації технологічного устаткування, невідповідність рівня прогресивності основних засобів сучасним вимогам.

Ключовим критерієм результативності традиційно вважається прибутковість, передумови позитивної динаміки якої є зростання продуктивності. У загальному розумінні продуктивність підприємства може трактуватися як відношення ринкової вартості виходів до ринкової вартості входів: виходи представляють результати; входи – ресурси, використані для отримання цих результатів. Найбільш комплексним показником для оцінювання продуктивності ГЗК, на нашу думку, є капіталовіддача, що характеризує обсяг чистого доходу, який припадає на 1 грн. капіталу (рис. 2).

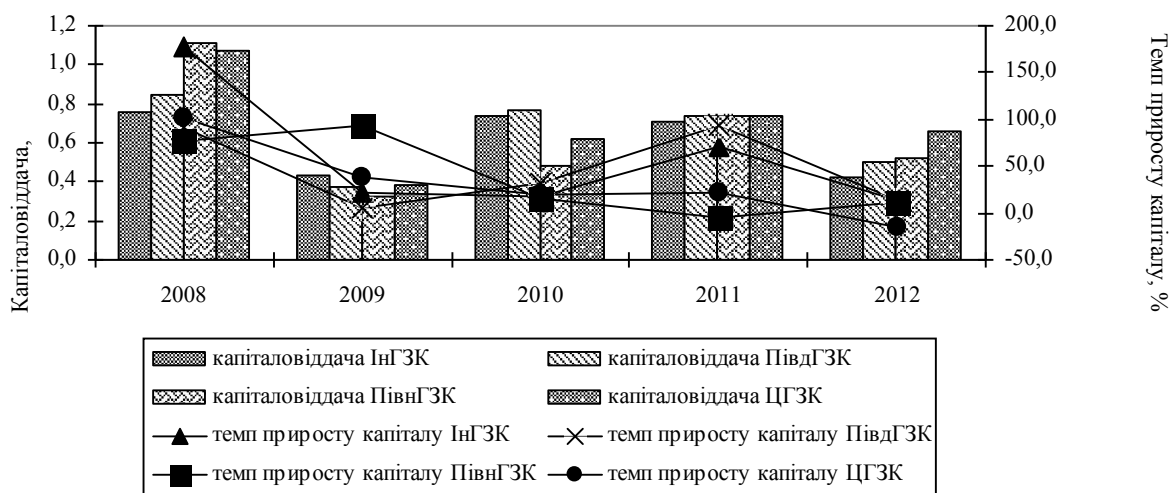

Рис. 2. Динаміка капіталовіддачі ГЗК Кривбасу у 2008–2012 рр.

Динаміка капіталовіддачі корелює з тенденціями ринку ЗРП, що ще раз доводить про значний вплив зовнішнього середовища на результативність діяльності ГЗК. Так, максимальні значення показника характерні для 2011 р. Темпи зниження капіталовіддачі у 2012 р. становлять в середньому 30%, внаслідок чого на 1 грн. вкладеного капіталу припадало лише 0,5 грн. реалізованої продукції. Деталізація причин низького рівня капіталовіддачі свідчить, що вона пов'язана з нераціональним розміщенням капіталу в активах підприємств. Так, частка активної частини основних засобів на вітчизняних комбінатах на кінець досліджуваного періоду коливається на рівні 13-22%, що не відповідає капіталомісткому характеру виробництва в галузі. Більшість капіталу акумульована у дебіторській заборгованості, що продукує невикористану

високе зростання частки оборотного капіталу та сприяє зниженню коефіцієнта його оборотності. Нераціональність структури активів ГЗК підтверджується занадто високими значеннями коефіцієнта критичної ліквідності, що перевищують нормативні показники та вимагають розроблення ефективних заходів стосовно оптимізації структури активів.

Статистичні дані, згруповані у табл. 1, свідчать, що найнижчі показники витрат на 1 грн. реалізованої продукції характерні для 2011 р. Поступове уповільнення зростання цін на українську ЗРП при зростанні собівартості продукції сприяло збільшенню цих витрат на 30-60% на різних комбінатах у 2012 р. порівняно з попереднім роком. Ці тенденції, поряд з нарощуванням обсягів реалізації в грошовому вимірі, сприяли стрімкому нарощуванню прибутку від реалізації продукції у 2011 р. Зменшення обсягів реалізації та зростання витрат позначилися на зменшенні цього показника у 2012 р., що вимагає підвищеної уваги до оптимізації операційних витрат з огляду на прогнозоване уповільнення зростання цінкових параметрів ЗРП. Вирішення цього питання ускладнюється постійним збільшенням глибини кар'єрів по мірі переробки запасів руди та зростанням витрат на її видобуток.

Оцінювання результативності діяльності комбінатів за показниками рентабельності виробництва та реалізації корелює із зазначеними тенденціями. Відновлення докризових показників протягом 2010-2011 рр. змінюється негативною тенденцією до їх скорочення. Відповідно, рентабельність реалізації вітчизняних ГЗК на кінець 2012 р. поступається аналогічному показнику провідних світових виробників ЗРП.

Таблиця 1

Показники результативності діяльності ГЗК у 2008-2012 рр.										
Комбінат	Роки					Роки				
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
Витрати на 1 грн. реалізованої продукції, грн./грн						Прибуток від реалізації продукції, млн грн.				
ПАТ «Інгулецький ГЗК»	0,32	0,57	0,42	0,28	0,43	4391	2228	5191	10421	5687
ВАТ «Південний ГЗК»	0,47	0,94	0,50	0,42	0,64	2434	123	2874	6201	2950
ПАТ «Північний ГЗК»	0,60	0,68	0,50	0,42	0,55	4213	1896	4955	8451	5182
ПАТ «Центральний ГЗК»	0,61	0,77	0,55	0,45	0,72	1801	523	2008	3530	1346
Рентабельність виробництва, %						Рентабельність реалізації, %				
ПАТ «Інгулецький ГЗК»	55	23	46	64	30	68	51	58	72	57
ВАТ «Південний ГЗК»	45	2	40	44	18	53	6	50	58	36
ПАТ «Північний ГЗК»	49	11	25	48	28	40	32	50	58	45
ПАТ «Центральний ГЗК»	44	8	30	43	22	39	23	45	55	28

Підвищення результативності діяльності вітчизняних ГЗК стримується також низькою якістю ЗРП. На сьогодні на світовому ринку конкурентоспроможною є продукція з вмістом заліза 67-68 % та кремнезему до 4-5 %. Мінерально-сировинна база вітчизняних підприємств значно поступається зарубіжним компаніям. Вміст заліза у вітчизняній руді складає в середньому 30 %, що нижче середньосвітового рівня (51 %). Цей факт суттєво підвищує витрати на збагачення залізних руд. Позиціонування провідних виробників ЗРП за показниками якості наочно відображено на рис. 3.

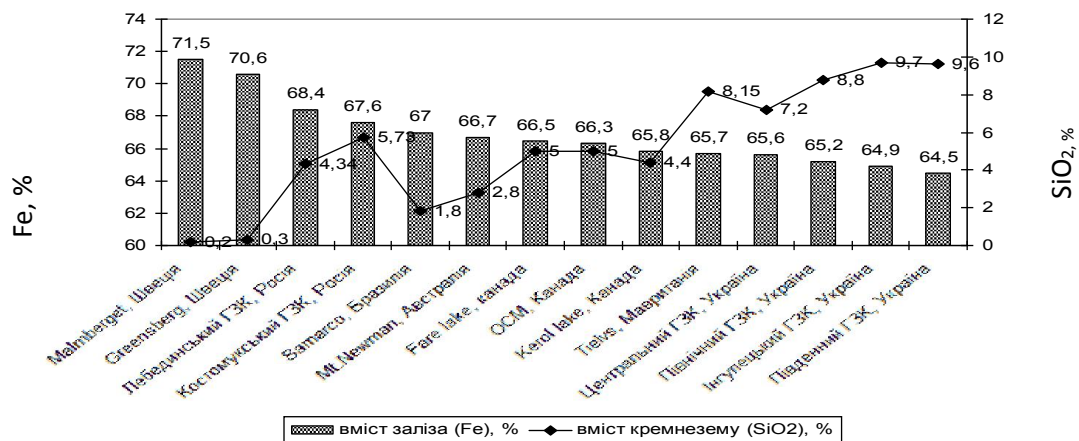

Рис. 3. Якісні параметри залізородної продукції повідних виробників [4, с. 235]

За двома визначальними критеріями якості ЗРП (вміст заліза та вміст кремнезему) вітчизняні підприємства є аутсайдерами. Причиною цього є не лише стан мінерально-сировинної бази, а й низький техніко-технологічний рівень виробництва.

Необхідно відзначити, що критерії, які характеризують результативність діяльності підприємства, діляться на кількісні та якісні. Під кількісними розуміють критерії, які можуть бути повністю виміряні абсолютними або відносними показниками (прибутковість, продуктивність, економічність, дієвість, положення на ринку). Під якісними критеріями розуміють характеристики діяльності підприємства, які не можуть бути комплексно та несуперечливо описані за допомогою абсолютних або відносних показників (інтелектуалізація, інноваційність, якість). Однак, саме досягнення якісних показників провокує поліпшення кількісних, а відповідно, саме вони повинні розглядатися як засоби забезпечення необхідних кількісних критеріїв як у короткостроковому, так і в довгостроковому періодах. Так, підвищення результативності діяльності ГЗК з урахуванням зростання попиту на високоякісну продукцію зумовлює виключну увагу до розроблення та реалізації управлінських рішень, спрямованих на підвищення рівня інноваційності виробництва, оптимізації структури витрат на оновлення активної частини основних засобів. Періодичні вимірювання критеріїв результативності створюють інформаційний базис для діагностики резервів її підвищення та можливостей для випереджаючого реагування на вплив зовнішніх умов господарювання.

Висновки та напрямок подальших досліджень. Проведений аналіз дозволяє виокремити дві групи факторів, які впливають на результативність діяльності ГЗК. За якісною інтерпретацією їх можна поділити відповідно до ступеня впливу: ті, що залежать від діяльності підприємства; ті, що знаходяться за межами такого впливу. До першої групи віднесено фактори ринкової кон'юнктури та стан мінерально-сировинної бази. До другої групи факторів доцільно віднести рівень інноваційності виробництва, що дозволяє нівелювати вплив некерованих факторів за рахунок зростання якості продукції, зниження витрат операційної діяльності, нарощування обсягів виробництва в натуральному вимірі.

З огляду на це напрямами подальших досліджень автора є обґрунтування комплексного підходу до оцінювання критеріїв результативності діяльності ГЗК, який забезпечить формування контрольного масиву поточних даних і зіставлення їх з очікуваними значеннями показників.

Список літератури

1. Синк Д.С. Управление производительностью: планирование, измерение и оценка, контроль и повышение [пер. с англ.] / Д.С. Синк. - М. : Прогресс, 1989. – 528 с.
2. Тищенко А.Н. Экономическая результативность деятельности предприятий: монография / А.Н. Тищенко, Н.А. Кизим, Я.В. Догадайло. - Х. : Издательский Дом "ИНЖЭК", 2005. – 169 с.
3. Рябикіна Н.І. Застосування наукових підходів до ефективного використання техніко-технологічної бази підприємств гірничо-металургійного комплексу / Н.І. Рябикіна, О.Г. Рябикіна // Вісник Криворізького технічного університету : зб. наук. праць. / КТУ. - 2010. - Вип. 25. - С. 308-312.
4. Сборник технико-экономических показателей горнодобывающих предприятий Украины за 2010-2011 гг. / Под. ред. Е.К. Бабца. - Кривой Рог: ГП «НИГРИ». - 2011. - 318 с.

Рукопис подано до редакції 21.03.13

УДК 330.314.13

О.В. КОРОВІНА, канд. економ. наук, ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИБОРУ ІННОВАЦІЙ В КОНТЕКСТІ ЇХ ВПЛИВУ НА ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено питання вибору інновацій в залежності від цілей підприємства; запропоновано класифікаційні ознаки в системі класифікацій інновацій; розглянуто сутність технологічних інновацій та їх вплив на життєвий цикл підприємства.

Проблема і її зв'язок з науковими та практичними задачами. Будь-яка інновація має чітку орієнтацію на кінцевий результат. Якщо стає питання здійснення вибору нововведень, потрібно чітко уявляти вплив кожного інноваційного заходу на досягнення цілей. Аналіз класифікацій інновацій дозволяє констатувати неоднозначність наукових підходів у визначенні класифікаційних ознак та розглянуті класифікації не дають загального уявлення про вплив